

BRÂNCUȘI,
AMICII ȘI INAMICII
sociologia lui Brâncuși

Prefață de Ștefan DIMITRIU

Ediție îngrijită de
Nadia MARCU-PANDREA

EDITURA VREMEA
BUCUREȘTI
2010

O carte testamentară.....	7
Sociologia lui Brâncuși.....	17
Când, cum și de ce l-am frecventat pe Brâncuși?.....	19
Brâncuși, schiță de portret ideografic.....	36
„Sfântul din Montparnasse”.....	49
Brâncuși, haiducul din Montparnasse.....	55
Brâncuși, ciobanul din Carpați.....	93
Pașa din Vidin.....	135
Izvoarele sociale ale anarhismului brâncușian.....	139
Darurile subordonează... ..	146
Despre amicitie și pungi egale.....	148
Prietenii-calomniatori ai lui Brâncuși.....	149
Stere și Brâncuși.....	160
Miturile lui C. Stere și C. Brâncuși (o paralelă de critică literară).....	163
Aretia Tătăărăscu și Constantin Brâncuși.....	173
C. Brâncuși și D. Gusti.....	176
D. Gusti despre C. Brâncuși.....	185
Belferul și artistul.....	189
Prietenii din București ai lui C. Brâncuși.....	195
Povestea Domnișoarei Pogany.....	198
Brâncuși și Peggy Guggenheim (documentele unei idile)....	203
Simplicitatea lui C. Brâncuși și arme încrucișate cu Jean Cassou.....	218
Controversa dintre Peghitza Guggenheim și Brâncuși.....	223
Extaze viclene.....	226
Brâncuși și Paul Morand.....	233
Sir Herbert Read despre Brâncuși, dadaism și cubism.....	239
Maharadjahul și Brâncuși.....	242
Un american despre Brâncuși.....	245
Poeme despre Măiastra.....	249

Et in Arcadia ego... ..	251
Teze despre Brâncuși	257
Pelerinaj la Craiova pentru Brâncuși (Jurnal intim, 1965)	264
Situația lui Constantin Brâncuși la 90 de ani de la naștere ...	284
Anti-Picasso	295
Între Paris și New York.....	300
Ansamblul de la Târgu-Jiu	303
Etapele vieții	308
Opera (tabel sinoptic).....	320

CÂND, CUM ȘI DE CE L-AM FRECVENTAT PE BRÂNCUȘI?

Eu nu sunt cronicar de artă plastică și nici istoric literar. Nu sunt pictor sau sculptor. Am vrut să mă fac sculptor în tinerețe, dar n-am perseverat.

În viața cotidiană, am fost jurist și jurnalist profesionalist.

Nu sunt critic sau istoric literar de bransă, dar am scris câteva cărți de istorie ideologică (de pildă, o monografie despre pașoptistul ardelean Simion Bărnuțiu și un fragment în limba germană despre iluministul francez Montesquieu).

Am tipărit două volume de critică literară (*Portrete și Controverse*).

Am atacat și problematica moralei moderne sub forma aforistică și fragmentară, în *Pomul Vieții*.

Am fost poligraf în materie juridică. Acolo a fost sectorul meu, fără glorie și fără publicitate, fiindcă fiecare dosar pledat avea nevoie de note scrise cu expunerea faptelor, cu încadrarea teoretică și cu exegeză.

Am început redactarea de memorii de apărător, pe fapt concret, din anul 1924, și am terminat-o în anul 1964, când am descins sabia avocaturii de la cingătoare, am atârnat-o în cui, prin pensionarea la 60 de ani, și m-am reîntors la uneltele mele, inițiale, de scriitor.

Nu pot spune că am pierdut chiar degeaba patru decenii în leprozeria tribunalelor militare și civil-penale, fiindcă tribunalele penale sunt leprozerii politice și leprozerii de drept comun, unde capeți ceva experiență. În fața tribunalelor se scrie istoria, spunea, cu nesfârșit orgoliu, francezul de Saint-Auban și o repeta Henri Robert, decanul avocaților și membru al

Academiei, pe vremea studiilor mele la Paris. De la el am învățat concizia apărării, logica și tehnica ei, geometria și algebra unui dosar, fiindcă Dreptul cere precizie, stabilitate și silogism.

Nu eram de acord cu Henri Robert și cu școala franceză.

Eu veneam din Germania lui Hegel și a lui Marx, unde se practica dialectica și se amintea lupta de clasă pentru a descifra fenomenul juridic în fața leprozeriei tribunalelor, aceste spitale imense unde se confecționează istoria politică modernă, pas cu pas, și piesă cu piesă. Nu există om politic contemporan de la 1789 până astăzi, care n-a fost în penitenciar sau n-a stat pe buza pușcăriei, a ghilotinei, a surghiunului în patrie sau în exilul străinătății.

La politique d'abord, spunea în acea vreme Charles Maurras. Și eu adăugam: și înainte de politică este lupta de clasă, *Unterbau*-ul marxist, această infrastructură de natură economică, din care se naște, ca dintr-o matrice, fenomenul politic, fenomenul juridic, fenomenele de cultură și Arta, cu majusculă.

Un jurist adevărat trebuia, cu necesitate, să practice discipline teoretice auxiliare îndepărtate, să ajungă la polivalență și umanism.

Cantonarea într-un sector de specialitate devenea o *eroare metodologică*. Problemele de morală și filosofie trebuiau soluționate prin *decizie intimă*.

Dreptul penal pune problema binelui și a răului, problema criminaloizilor și a degenerescentei, problema sănătății și a maladiilor, pe plan colectiv. Mi-a fost ușor să mă decid pentru cei umili, pentru cei asupriți, pentru muncitori și țărani, fiindcă erau cei mulți, cei sănătoși, cei nedreptățiți. Nu am avut nicio clipă de șovăire. Pe deasupra oricăror considerente teoretice, se adăuga și faptul brut că aparțineam, prin origine și orgoliu, clasei țărănești din Oltenia, clasă de moșneni și panduri, unde se știa binele și răul, unde răspunsurile cele mai variate erau cristalizate în coduri precise de morală, de filosofie și de cutume cu aspect cvasi-juridic.

Idealul țărănesc moldo-valah este idealul omului de omenie. Există o umanitate și un umanism valah, lesne descifrabil și codificabil. Haosul vestic ideologic nu te putea atinge sau atrage, interiormente, dacă ai avut norocul unui far luminos în beznă, pe care l-ai recunoscut de timpuriu.

În mod firesc, avocatura devenea medicină pentru leproși, cu păstrarea strictă a tuturor regulilor de omenie, de măsură, de asepsie și cu toate riscurile profesionale.

Medicii veterinari se îmbolnăvesc, într-un procent îngrijorător, de dalac.

Medicii umani cad victimă maladiilor molipsitoare mai des decât populația civilă. O stradă din București se numește Dr. Clunet, pentru pomenirea medicului francez, venit în 1917 cu misiunea militară franceză a generalului Berthelot, mort de tifos exantematic în Moldova civică a anilor de bejenie, pe unde am băjenit și eu, în uniformă de elev de liceu militar, rănit de o bombă inamică germană, pe când duceam corespondența spitalului militar la o gară.

Cheferiștii au riscul profesional al accidentelor.

Tipografii se îmbolnăvesc de saturnism.

Juriștii au răspunsurile imense ale fenomenului politic, după cum jurnaliștii și scriitorii sunt pedagogii popoarelor.

Ca jurist nu m-am supărat, fiind avertizat teoretic, când am fost arestat după pledoaria de la UTC-Muntenia, în toiul dictaturilor fasciste. Lotul avea în frunte pe dr. Ion Vințe și pe Constanța Crăciun (pe atunci, „uteciștii” erau niște leproși politici și sociali, fiare hăituite în jungla burgheză fascistă).

Nu m-am supărat când legionarii mă vâneau să mă aresteze la 9 decembrie 1940, în modestul hotel *Schiller* din Iași. M-am refugiat la profesorul universitar de pedagogie Ștefan Bârsănescu. Pledam pentru UTC-Moldova, un lot în frunte cu Petru Lupu și Etti Singer. Fusesem trimis de biroul juridic PCR, care funcționa în condiții grele, condus de Ion Gheorghe Maurer, și nu puteam da înapoi, fiindcă eram

prea buni prieteni și făcusem, ca și el, șapte ani la un liceu militar, unde regulile de onoare, de loialitate și de război erau arhi-cunoscute. Noi mai aveam norocul că știam să vorbim și în limbaj militar, nu numai în cel juridic, în fața unor instanțe militare, care aveau pâinea și cuțitul în mână, viața și moartea clienților. Militarii sunt o plămadă umană specială. Poți obține multe lucruri bune prin apel la rațiune, la utilitate și la omenie. Nu erau și ei fiii acestui pământ al Moldovei ospitaliere, cu florile omeniei în peisajul sufletesc? Acolo am întâlnit pe locotenentul-colonel Traian Ulea, ca acuzator militar, și pe colonelul Burada, ca președinte, un om cultivat, poporanist aderent al „Vieții Românești” în biblioteca și intimitatea sa. Pe deasupra, Traian Ulea era și vărul primar al soției mele. În locul unui abator judiciar, cu uteciștii ca victime, au avut loc disertații tehnico-juridice, cumpănirea probelor, mitigarea pedepselor pentru conducători și punerea în libertate, după șase luni de prevenție, a grosului arestațiilor. Au scăpat și avocații fără capete sparte, fără arestări uzuale și fără insultele de rigoare. Traian Ulea și colonelul Burada n-au fost măcelarii clienților mei, în abator judiciar, ci m-au condus la gară, noaptea, pentru a nu se întâmpla ceva ilegal în raionul lor. Le refuzasem politicos invitația acasă, la cină, pentru motive de prudență. Puteau să fie și ei ciomăgiți, cu toată uniforma și tresesele pe care le aveau, dacă erau găsiți în tovărășia unui avocat bucureștean deocheat. Legionari, în cămăși verzi, mă căutaseră la hotelul cu nume de poet german. Huliganii mă atacaseră de două ori cu ciomegele (în 1925 și în 1938). Se numeau studenți și practicau „doctrina bătei”.

Nu m-am supărat nici de arestările ulterioare, la lotul Uniunii Patriotilor sau la alte loturi. La un lot, am găsit arestați pe Ion Gheorghe Maurer, pe Mihai D. Ralea și pe Octav Livezeanu, fiindcă lucrau pentru a salva comuniștii de la moarte în timpul dictaturii lui Antonescu.

Era firesc să nu mă supăr nici pe cei zece ani de pușcărie petrecuți în leprozeriile penale penitenciare, alături de clienții mei, leproși penali.

Fiecare meserie are riscul său.

Cum ar putea să scape de riscul său un medic de leproși penali? Am atârnat sabia în cui și am luat condeiul, cu oarecare sfială și melancolie. Volumul meu de *Criminologie dialectică* a fost teorie sigilată cu suferință.

Cum aş putea face narațiunea vieții și operei lui Brâncuși decât sub forma romanului?

Eu nu sunt nici cronicar plastic și nici romancier.

Voi scrie în continuare *memorii*, amintiri fragmentare și mozaicate, despre un om pe care l-am frecventat deseori. Voi scrie mai departe, cu deformările profesionale ale juristului și ale memorialistului melancolic. Nu pot dezbrăca roba melancoliei judiciar-penitenciare, care mă arde ca și cămașa lui Nessus.

De ce l-am frecventat pe Brâncuși?

Cum am ajuns să-i iau, dintre români, ca îndrumători morali, pe el și pe C. Stere?

În tinerețe, înainte de intrarea la universitate, am vrut să mă înscriu la sculptură și am șovăit. N-am perseverat. M-am înscris la Medicină, la Drept și la ISEP (pe atunci, purta titlul pompos de Academia de Înalte Studii Industriale și Comerciale). După un semestru, am părăsit medicina (din cauza disecțiilor) și ISEP-ul (fiindcă, în afară de profesorul Virgil N. Madgearu, profesorii mi se păreau nuli). Am rămas la Drept, cu frecvențe adiacente la Pârvan (istorie epigrafică), la filosofie și sociologie.

Am dat frâu liber pasiunii pentru plastică în București, (trei ani) și-apoi, șapte ani, la Berlin, Paris, München și Roma, pe unde am audiat și studiat prelegeri juridice, în principal, și prelegeri filosofice și estetice, în secundar, pe la universități faimoase, ca student ambițios și, aproximativ, sânguincios.